

IJssellandschap

een toegewijde leeromgeving

Saxion

Kenniscentrum Leefomgeving
Plattelandswerkplaats Salland Plus

Error! Objects cannot be created from editing field codes.

Namen auteurs: drs. G. Lier
drs. A.M. Wilmink

Datum: juli 2010

ISSN: 18872 – 4418, nr. 07

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

IJssellandschap

een toegewijde leeromgeving

Stichting IJssellandschap, Olst
Plattelandswerkplaats Salland plus, Deventer

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Vertel uw kinderen.....

*Vertel uw kinderen dat de aarde onze moeder is.
Alles wat de aarde overkomt, overkomt de kinderen van de aarde.
Als de mens op de grond spuwt, spuwt hij op zichzelf.*

*Dit weten wij
De aarde behoort niet aan de mens, de mens behoort toe aan de aarde.
Alle dingen zijn verbonden zoals het bloed dat een familie verenigt.
De lucht is kostbaar, want alle dingen delen dezelfde adem.
Het dier, de boom en de mens delen diezelfde adem.
De wind die onze grootvader zijn eerste adem gaf, ontvangt ook zijn laatste zucht.
En de wind moet onze kinderen de geest van het leven geven..."
Chief Seath.*

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Inhoudsopgave

Inleiding:	5
Hoofdstuk 1: advies	7
Hoofdstuk 2: theorie	9
Hoofdstuk 3: theorie toegepast op situatie Stichting IJssellandschap	12
Hoofdstuk 4: Uitwerking doelgroepen agrariërs en scholieren	20

Bijlagen:

1. Onderzoeksopdracht
2. Geïnterviewde personen en literatuur
3. Voorbeeld doelgroeponderzoek agrariërs
4. Beschrijving Plattelandswerkplaats Salland Plus
5. Overige groepen gebruikers gebieden IJssellandschap
6. Educatieve Organisaties Salland
7. Productomschrijving Pact 23

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Inleiding:

Ergens onderweg zijn onze voorouders de weg kwijt geraakt. Waarschijnlijk om vele goede redenen hadden ze hun aandacht nodig voor andere zaken. En het lijkt of ook onze kinderen die weg niet zullen terugvinden maar steeds meer vervreemden van onze bron van leven. We zien dat het slecht gaat met de manier waarop wij met onze aarde leven. Het tij keren lijkt nog lang niet aan de orde terwijl het toch onze bron van leven is. Op aarde leven maakt een ieder medeverantwoordelijk voor het in stand houden van onze levensbronnen als schone lucht, schoon water en een aarde die ons kan voeden. Laten we onze kinderen vertellen over de rijkdommen die ons ter beschikking staan en laten we hen leren daar zuinig op te zijn.

In 1986 werd Stichting IJssellandschap opgericht als beheerorganisatie van het onroerende goed van de Verenigde Gestichten in Deventer, een organisatie waarin in 1879 alle Deventer zorginstellingen waren samengegaan, en die al vanuit de middeleeuwen zorg had verleend aan burgers en buitenlui tegen betaling met onroerend goed. In de jaren negentig bracht ook de Gemeente Deventer een gedeelte van haar onroerend goed (Keizer en Stobbenwaarden) onder bij de stichting.

De Stichting IJssellandschap wil een toegewijd beheerder zijn van deze gronden. Een goed beheerder van landgoederen, gebouwen en gebieden die bij pachters in gebruik zijn en van de landgoederen en natuurgebieden die de stichting in eigen beheer heeft. Een goed beheerder van de waarden in het landelijk gebied zoals het behouden en versterken van de diversiteit van natuur, de typisch Sallandse cultuur, van het cultuurlandschap en het bewaren van monumenten, het bevorderen van mogelijkheden voor recreatie en het ondersteunen van haar pachters door het versterken van de landbouw.

Zo'n vijftien jaar geleden nam het bestuur van de Stichting IJssellandschap het initiatief deze oorspronkelijke doelstelling, uit te breiden met een meer maatschappelijke taak en haar gebieden open te stellen voor een breder publiek ter lering, avontuur, inspiratie en verwondering. De gronden immers behoorden aanvankelijk aan de gasthuizen van de gemeente en zijn later in de stichting ondergebracht. Van oudsher boden de gasthuizen de bewoners van het buitengebied de mogelijkheid, tegen inlevering van hun gronden, zich in te kopen en zo in een verzorgde oude dag te voorzien. De gasthuizen vormden zo een belangrijke schakel tussen het leven op het platteland en het leven in de stad.

Tussen het leven in het landelijk gebied en dat in de steden bestaat een grote mate van verwevenheid, zowel functioneel als emotioneel, maar zeker ook een, groeiend, spanningsveld.

Waar concurrentie immers vraagt om intensivering, rationalisering en schaalvergroting in de landbouw neemt onder invloed van vergrijzing en meer vrije tijd bij de burgers de behoefte toe aan een, voor recreatie toegankelijk, romantisch platteland met lieflijke boerderijtjes, kleine kavels met houtwallen en stille dorpjes. Ook de toenemende angst voor de veiligheid van ons voedsel draagt bij aan dit groeiende spanningsveld. Daarnaast vervreemden veel kinderen, door grote belangstelling voor spelen en leren via beeldschermen, van de tastbare werkelijkheid en de bronnen van hun voedsel.

Met een steeds kleiner wordende rol voor de landbouw in onze samenleving en een behoefte van burgers om in het landelijk gebied rust en ontspanning te vinden dient de stichting met deze laatste doelstelling ook zeker haar eigen belang, immers in een verbreding van haar oorspronkelijke doelstelling schuilt ook een belangrijke legitimering van haar eigen voortbestaan. Het landelijk gebied geschikt maken zodat burgers kunnen recreëren, de natuur en cultuur in stand houden en waar mogelijk verrijken, de landbouw gezond houden, maar ook agrariërs en burgers zelf, bewust maken dat zij in al deze taken verantwoording dragen en een bijdrage kunnen leveren, zal onderdeel van het takenpakket van de stichting (gaan) uitmaken.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

De Stichting IJssellandschap heeft de laatste jaren, samen met andere organisaties, initiatieven genomen om deze doelstelling te concretiseren:

Veel initiatieven en ideeën maken de behoefte voelbaar aan richting en structurering, aan begrenzing en binnen haar randvoorwaarden, zo effectief mogelijk inzetten van mankracht en middelen. Daarom heeft Stichting IJssellandschap, als onderdeel van de, in het visiestuk "Toegewijd landschap" omschreven beleidsdoelstelling nl:

-een goed beheerder voor de waarden in het landelijk gebied zoals het behouden en versterken van de diversiteit van natuur, de typisch Sallandse cultuur, van het cultuurlandschap en het bewaren van monumenten, het bevorderen van mogelijkheden voor recreatie en het ondersteunen van haar pachters door het versterken van de landbouw.

de opdracht (bijlage 1) gegeven aan Plattelandswerkplaats Salland plus, van Saxion om een eerste aanzet te ontwikkelen van een educatieprogramma passend bij de filosofie, doelen en werkzaamheden van de stichting, waarin aandacht is voor:

1. Wie of welke doelgroepen hebben welke leerbehoefte, ofwel wat is de leervraag?
  - wie is de leerling, wie de leraar en wat is het leerdoel van de leerstof in het educatief programma?
  - hoe ziet een programma er uit dat wervend is en de leerling in contact brengt met de kernwaarden van de stichting?
  - hoe is het programma eenvoudig te beginnen en op den duur uit te breiden?
2. Vanuit welke maatschappelijke wens of noodzaak is er een reden tot het ontwikkelen van een educatief programma voor maatschappelijke doelgroepen
3. Welke rol zou de stichting IJssellandschap moeten of kunnen spelen in een educatief programma
  - wie zijn partners in een educatief programma?
  - welke financiële, organisatorische en overige middelen zijn nodig om een start te kunnen maken met het programma?
  - welke stap of stappen kan de stichting zetten en met wie voert ze dit uit.

Deze vragen werden tijdens de besprekingen van de klankbordgroep nog uitgebreid met de vraag:

4. welke organisatorische vormen, bij samenwerking, zijn geschikt om te zorgen dat de stichting invloed kan (blijven) uitoefenen op doelstelling en inhoud van educatie.

Bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen dient rekening gehouden te worden met de (on)mogelijkheden van de stichting nl.: zij wil anderen bij de ontwikkeling en uitvoering van educatie voornamelijk faciliteren en zij wil zelf geen educatieve taken uitvoeren.

De stichting wil faciliteren met vijf G's: gebieden, gebouwen, gelegenheid, geld en gedrevenheid., "Gebieden" dient hierbij ruim te worden opgevat. Het begrip omvat zowel de eigen gronden van de stichting, maar ook de tussenliggende gebieden die niet in eigendom zijn van de stichting en zelfs, maar dit in beperkte mate, de gebieden waar de kennis en ervaring die wordt opgedaan bij projecten van de stichting, weer wordt toegepast.

Leeswijzer: voor de drukke bureaumedewerkers van de stichting, die snel willen weten waar dit rapport toe leidt bestaat hoofdstuk 1 uit adviezen voor de stichting om educatie als aandachtsveld te gaan ontwikkelen en uiteindelijk tot kerntaak te maken

In hoofdstuk 2 is wat theorie opgenomen omdat tijdens klankbordgroepbijeenkomsten bleek dat daar behoefte aan was, zowel bij de bureaumedewerkers als bij het bestuur.

In hoofdstuk 3 vertalen we de theorie naar de situatie van de stichting.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Hoofdstuk 1: Educatieadvies

In onderstaande tekst beschrijven wij kort de conclusies uit ons onderzoek. Elk onderdeel eindigt met een beleidsaanbeveling.

De eerste vraag die de stichting zich dient te stellen is of educatie, in de zin van vorming c.q. opvoeding tot mensen die zorg dragen en zelf verantwoordelijk zijn voor waarden als natuur, landschap, cultuurhistorie, duurzame landbouw etc. zodanig hoort bij de cultuur van de stichting en leeft bij bestuur en medewerkers van IJssellandschap dat educatie een volwaardige plaats kan innemen in het takenpakket van de stichting en dat de stichting bereid is hier voldoende (project) gelden voor vrij te maken of dat de stichting er voor kiest om, in beperkte mate, kennis uit te dragen over bovengenoemde waarden en daarvoor aan kan sluiten bij initiatieven van organisaties die educatie tot hoofdtaak hebben.

Noodzaak tot het maken van beleidskeuzen en zo nodig versterken interne waardering educatie.

Als de stichting kiest voor educatie als kerntaak dan kan dit vorm krijgen in zelfstandige activiteiten maar kan ook zeker als nevendienststelling geformuleerd worden bij projecten die niet direct een educatief doel hebben. Dit vraagt dat alle medewerkers die betrokken zijn bij gesprekken over projectomschrijvingen, educatie koesteren als een pareltje van de stichting. Concreet betekent dit dat zij weten wat educatie inhoudt, dat zij kansen zien voor educatie binnen niet direct educatieve projecten en dat zij er zorg voor dragen dat educatieve doelstellingen binnen de betreffende projecten geformuleerd worden en bewaken dat deze ook naar de geest worden uitgevoerd.

Noodzaak tot interne scholing.

Kiest de stichting voor educatie als structureel onderdeel van haar takenpakket dan dient, bij herziening van de beleidsvisie "Toegewijd landschap" educatie tot kerntaak van de stichting te worden door in de omschrijving van missie en doelstelling(en) van beleid, educatie expliciet een plaats te geven en te zorgen dat er jaarlijks budget voor deze taak wordt vrijgemaakt.

Maak educatie tot kerntaak van beleid

Om educatie als kerntaak vorm te geven adviseren we:

- maak gelden vrij voor een projectmedewerker gedurende 1 jaar, 2 dagen in de week en daarna gedurende 1 jaar 1 dag in de week met de taak:
- interne bijscholing op het gebied van educatie;
- versterken interne motivatie;
- opbouwen extern netwerk met organisaties waarmee samengewerkt kan worden op het gebied van educatie;
- kerntaak educatie omschrijven in een hoofdstuk educatie van de eerstvolgende herziening "Toegewijd landschap";
- bureaumedewerkers bijscholen op het gebied van educatie, liefst in de vorm van samenwerking in concrete projecten;
- opstellen van een strategisch plan voor educatie met daarin: een vertaling van beleidsdoelstellingen in educatiedoelstellingen; een beknopte inhoud van educatie, doelgroepen van educatie en een noodzakelijk basisbudget (zie dit onderzoek)

Kom verder. Saxion.

-programma opstellen voor de uitvoering van concrete projecten

Stel een educatiemedewerker aan op projectbasis voor twee jaar.

Het strategisch plan voor educatie dient bij elke educatieve activiteit als uitgangspunt voor beslissingen en vormt daarmee de basis voor de eigen educatieve kerntaak van de stichting. Concreet komt dit neer op een keuze voor:

- samenwerkingspartners die zich richten op doelgroepen die ook door de stichting van belang voor educatie worden geacht.
- het formuleren van eigen, meetbare, educatiedoelstellingen die gericht zijn op (afhankelijk van het betreffende project en de situatie bij de betreffende doelgroepen) kennisontwikkeling, houdingverandering of gedragsontwikkeling bij doelgroepen.
- het faciliteren van alleen die projecten waarvan doelgroepen en doelstellingen passen (eventueel na onderhandeling) bij die van de stichting
- facilitering (de 5 G's) in onderhandeling om educatieve doelstellingen vastgelegd te krijgen. Leg zowel de doelstellingen, de uitvoering als de controle op uitvoering (sancties) vast.
- vastlegging van afspraken in overeenkomsten die vooral voorzien in situaties waarin de partners in conflict met elkaar komen (voorbeelden bij National Trust Engeland). (Volgens Pauline van Essen zijn de huidige contracten vooral op vertrouwen gebaseerd en geven geen houvast bij conflictsituaties (Marke- en Gorsselseheide, Stichting IJssellinie)
- het evalueren van elk project of het vastleggen in de samenwerkingsoverkomst van evaluatie-momenten met betrekking tot de doelstellingen

Laat een strategisch plan leidend zijn voor alle educatieve activiteiten.

In dit onderzoek komen agrariërs en leerlingen naar voren als de meest effectieve doelgroepen voor de educatieve boodschap van de stichting. Educatie gericht op deze doelgroepen betekent:

- maak een plan voor educatie voor de twee meest effectieve doelgroepen agrariërs en basis- en middelbare school leerlingen.
- doe voor deze doelgroepen vooronderzoek naar geschikte (bij de doelgroep aansluitende) inhoud, methoden, voorkennis en houding, evenals naar samenwerkingspartners en (mede) financiers.
- maak op basis van dit vooronderzoek per doelgroep een globaal strategisch plan (Molen van Royen)
- stel het wisselgeld van de stichting vast voor eventuele onderhandelingen
- zoek gelijkgestemde samenwerkingspartners
- zoek contact met de betreffende doelgroepen (participatie)
- stel gezamenlijk een plan op voor ontwikkeling, uitvoering, financiering en beheer, en bewaak hierbij de eigen strategie.
- werk voor de doelgroep pachters een benaderingsstrategie uit (olievlek c.q. matrixmodel)
- combineer educatie zo mogelijk met andere beleidsinstrumenten (subsidie, pachtontheffing).

Richt de educatieve activiteiten in eerste instantie op de meest effectieve doelgroepen te weten agrariërs en basis- en middelbare school leerlingen.

De stichting wil gebied beschikbaar stellen voor robuuste buitenspeelplaatsen in de vorm van speelbos en speelruimte. Een unieke kans, ons inziens, om in allerlei vormen en abstractieniveaus, aan te sluiten bij de problematiek van klimaatverandering en de functie van uiterwaarden.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Geef de speelruimte een educatieve functie en verhef dit project tot een project van nationale betekenis.

In dit onderzoek zijn globale doelstellingen, inhoud en meest effectieve doelgroepen voor educatie geformuleerd. Op basis hiervan kunnen:

- "reparatiewerkzaamheden" uitgevoerd worden, bij projecten die al in gang gezet zijn om het educatieve gehalte van deze projecten te verhogen.

Versterk educatie bij reeds gestarte projecten.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Hoofdstuk 2: Waar hebben we het over!

Inleiding:

In dit hoofdstuk geven we wat achtergrondinformatie om er voor te zorgen dat elke lezer over hetzelfde begrippenapparaat beschikt. Dit hoofdstuk staat los van het educatieprogramma en is toegevoegd om de stichting te ondersteunen bij haar gedachtevorming over educatie.

Wat is educatie?

Educatie (Latijn : *educere*, bekendmaken) is een overkoepelende term die zowel vorming, onderwijs als opvoeding omvat. Methoden van onderwijzen en leren binnen én buiten schoolse omgevingen; leerprocessen die plaatsvinden binnen een schoolse omgeving (formele educatie) of daarbuiten (informeel), in de wereld als zodanig; **de overdracht van de waarden en verzamelde kennis van een samenleving**

Communicatie

Subjectief

Objectief

-----
brainwash- reclame----- educatie-----voorlichting-----onderzoeksgegevens

Belangrijk in deze definitie is dat het bij educatie om overdracht van waarden gaat en dat we ons realiseren dat educatie daarmee subjectief is. Er wordt een keuze gemaakt voor die waarden die wij als samenleving (en in dit geval als stichting) belangrijk vinden.

In deze definitie wordt de vorm waarin educatie plaats vindt niet gedefinieerd, het gaat er om dat er een leerproces of een onderwijsproces plaats vindt, in welke vorm dat gebeurt is volgens de definitie niet van belang als er maar geleerd wordt.

Toch kunnen we ons voorstellen dat de vorm waarin waarde- en kennisoverdracht plaats vindt de effectiviteit van het leerproces sterk beïnvloedt daar de vorm bepaald wordt door de manier waarop mensen gewend zijn te leren en de mogelijkheden waarover zij beschikken. Hoe graag we het misschien ook zouden willen, het blijft een onmogelijke opgave om pasgeboren baby's te motiveren zich in te zetten voor het behoud van onze oerwouden door hen cijfers te laten zien over het snelle verdwijnen van deze bossen.

Kortom als we een plan schrijven voor educatie dan zullen we het niet alleen moeten hebben over welke inhoud en welke waarden we over willen dragen, maar we zullen zeker ook moeten kijken op wie we ons willen richten, op wie we dat het beste kunnen doen en in welke vorm we dat willen doen.

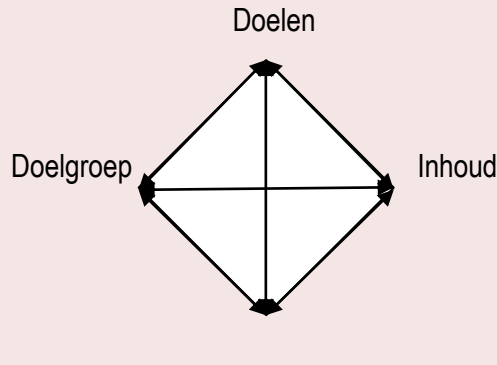
Een bruikbaar model voor de planning van educatie is de zgn: Molen van Royen. . (Aarts, 2008) Dit model laat zien dat een plan voor educatie een samenhangend geheel is van doelen, doelgroepen, inhoud en vormen.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Molen van Royen

Doelgroep:

Is een groep mensen, met een zekere homogeniteit in relevante kenmerken, waarbij een organisatie gedragsverandering wil te weeg brengen.

Hoe homogener de doelgroep is, hoe makkelijker het zal zijn de inhoud en de methoden van de educatie op deze doelgroep af te stemmen en de belangstelling van de doelgroep te wekken en zo de doelen van de educatie te halen. Ruwweg zijn relevante kenmerken voorkennis, interesse en houding. Houding ten opzichte van de inhoud en houding ten opzichte van de verspreider van de boodschap.

Doelen:

zijn de gewenste effecten die we met educatie willen bereiken. Hoe concreter en duidelijker de doelstellingen hoe makkelijker te meten is of de effecten van de educatie ook zijn bereikt

Omdat educatie een van de instrumenten is om beleidsdoelstellingen te realiseren, naast bij voorbeeld regelgeving en financiën, is het lastig om het directe effect van educatie te meten.

Een educatiedoelstelling heeft betrekking op veranderingen in kennis (bereik, inzicht, begrip) houding (acceptatie) en op veranderingen in gedrag en bevat in ieder geval de drie elementen kwantiteit, kwaliteit en tijd.

(Vb: in 2020 staat 50% van de gebruikers (pachters, recreanten etc) van de gronden van de stichting positief tov wat de stichting doet om de natuurlijke diversiteit in haar gebieden te bevorderen en wil

30 % van de gebruikers een actieve bijdrage leveren aan het onderhoud van gebieden van de stichting).

Fasering gedragsverandering:

Gedragsverandering verloopt (Fishbein, 1975, ASE=attitude, sociale invloed, eigen effectiviteit) volgens de volgende fasen:

Inhoud: Aandacht (openstaan)

Bewustwording (begrijpen = kennis en inzicht)

Intentie (willen, de motivatie) (attitude, sociale invloed, eigen effectiviteit)

Barrières, vaardigheden (kunnen)

Gedragsverandering (doen)

Gedragsbehoud (blijven doen)

Waarbij de fase van "intentie" veruit de grootste invloed heeft op de gedragsverandering

Attitude= ideeën en opvattingen die mensen hebben over bepaald gedrag, hun overwegingen en voor- en nadelen van dat gedrag.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Sociale invloed= de rol van ideeën, opvattingen en gedragingen van mensen in de directe omgeving. Het effect hiervan is groter dan kennis en inzicht.

Eigen effectiviteit geeft aan in hoeverre mensen zichzelf in staat achten tot bepaald gedrag (“van drop kan ik niet afblijven”)

Bij een analyse van een doelgroep is het van groot belang vast te stellen of er sprake kan zijn van enige homogeniteit op voorkennis, interesse en houding (ASE=attitude, sociale invloed, eigen effectiviteit) ten opzichte van de door de organisatie gewenste uit te dragen inhoud.

Sluit de interesse, de voorkennis of de houding van de doelgroep niet direct aan bij de gewenste inhoud dan verdient het aanbeveling thema's te kiezen die wel de interesse hebben, naast thema's waarvoor de organisatie interesse wil wekken. Wat evenzeer geldt voor thema's waarmee de doelgroep vertrouwd is en sympathie heeft.

Methoden:

Ook bij het kiezen van methoden is het van belang af te stemmen op de wijzen waarop de doelgroep gewend is te leren of graag leert.

Onderzoek ten behoeve van afbakening (homogeniteit) van doelgroepen, naar voorkennis, interesse en houding ten opzichte van de door de organisatie gewenste inhoud van educatie, evenals een verkenning van de manier waarop de betreffende groep bereikt kan worden is noodzakelijk voor het slagen van educatie. (bijlage 3 voorbeeld doelgroeponderzoek agrariërs.)

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Hoofdstuk 3 Planning van educatie, IJssellandschap educatief

Inleiding:

De vraag die de Stichting IJssellandschap zich de komende tijd zal moeten stellen is niet of zij zich met educatie wil gaan bezig houden, want dat doet ze al, maar vooral in welke mate zij haar missie, het beheren en versterken van natuur, landschap en cultuur, in de vorm van educatie wil gaan uitdragen. Wordt educatie een activiteit erbij, waarbij de stichting haar gebieden, gebouwen etc. beschikbaar stelt en de ontwikkeling, uitvoering en beheer van educatie overlaat aan anderen, waarbij educatie wordt gezien als een vorm van PR of een verlengstuk van voorlichting, of gaat zij zich, in het verlengde van haar missie, sterk maken voor natuureducatie in Salland waarvoor zij een eigen beleid en een eigen strategie ontwikkelt gericht op die groepen waarbij het effect van educatie zo groot mogelijk is. Ook in dit laatste geval kan de stichting faciliteren, maar dan gericht op het realiseren van eigen educatiedoelstellingen als instrument om haar missie en beleidsdoelstelling te realiseren en met een eigen educatiestrategie in de onderhandeling met samenwerkingspartners en waarbij zij bovendien regelmatig meet wat het effect van haar inspanningen is of die van haar partners.

In dit hoofdstuk passen we de theorie uit het vorige hoofdstuk toe op de situatie van de Stichting IJssellandschap. Binnen de randvoorwaarden die de stichting geformuleerd heeft besteden we aandacht aan de elementen van de Molen van Royen als basis voor de planning van de educatie. Bovendien werken we voor twee doelgroepen dit model verder uit. In bijlage 3 maken we nog enige opmerkingen over de overige doelgroepen. De gebruikte informatie komt uit gesprekken met personen (bestuur, directie, beheer) binnen de stichting en daarbuiten (zie bijlage 5), aangevuld met literatuur

Doelstellingen van beleid:

In eerste instantie lijkt de insteek van de stichting om educatie te willen inzetten als beleidsinstrument strijdig met de beperking dat zij dit alleen kan faciliteren, immers faciliteren betekent doelstellingen van anderen mogelijk maken door bij voorbeeld gebieden of gebouwen beschikbaar te stellen. Door niet te kiezen voor het ontwikkelen, uitvoeren en beheren van educatie, maar voor faciliteren, wordt de stichting afhankelijk voor de uitvoering van haar educatiebeleid, van samenwerking met anderen en daarmee van de doelstellingen die anderen op dit terrein nastreven. Natuurlijk vormen de vijf G's waarmee de stichting wil faciliteren een belangrijke onderhandelingsbasis, maar de vraag is of het wenselijk is om voor de ontwikkeling van een nieuw instrument als educatie afhankelijk te zijn van anderen en niet een eigen strategie te kunnen uitzetten op het realiseren van eigen educatiedoelstellingen als afgeleide van haar beleidsdoelstellingen.

Daarom, als de stichting alleen kiest voor faciliteren en daarmee voor samenwerking met anderen is het van groot belang dat zij haar eigen educatiedoelstellingen formuleert als basis voor onderhandeling in mogelijke samenwerkingsverbanden en zoekt naar samenwerkingsvormen waarin haar invloed op de realisatie van doelstellingen gegarandeerd is.

In het begrip "toegewijd" verwoordt Stichting IJssellandschap op een prachtige manier haar missie. Toegewijd willen zijn aan de aarde, met zorg en respect omgaan met de waarden van het landelijk gebied, verantwoordelijkheid dragend en met aandacht en betrokkenheid voor ieder mens. Die verantwoordelijkheid komt terug in de beleidsdoelstelling:

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

-een goed beheerder willen zijn voor de waarden in het landelijk gebied zoals het behouden en versterken van de diversiteit van natuur, de typisch Sallandse cultuur, van het cultuurlandschap en het bewaren van monumenten, het bevorderen van mogelijkheden voor recreatie en het ondersteunen van haar pachters door het versterken van de landbouw

Opvallend daarbij is dat IJssellandschap haar maatschappelijke betrokkenheid en een goed beheerder willen zijn, tot voor kort, vooral vertaalt in: zelf de verantwoordelijkheid nemen en het versterken van de kwaliteit van het landelijk gebied veelal in eigen hand houden. Zo zoekt zij bij leegkomende boerderijen zorgvuldig nieuwe pachters uit die, kort door de bocht gezegd, passen binnen de doelstellingen van de stichting; zij versterkt in haar eigen gebieden natuur en cultuurhistorische waarden, past naast commerciële houtbouw ook natuurlijke bosbouw toe, propageert duurzame landbouw. Natuurlijk draagt de stichting, door de voorbeeldfunctie van al deze aandachtsvelden haar missie uit, maar het blijft op een intern gerichte manier.

Zij maakt als het ware de tuin steeds maar mooier en mooier en houdt er zich nauwelijks nog mee bezig of de mensen, voor wie die tuin bestemd is, zien en begrijpen hoe mooi hij wel is. En zonder zich af te vragen of die mensen van haar tuin iets zouden kunnen leren of zich misschien net zo verantwoordelijk voelen voor de kwaliteit ervan en misschien deel zouden willen nemen in het mooi houden van die tuin.. Kortom zij laat haar “kinderen” naar ons idee nog veel te weinig delen in haar gedrevenheid. Het uitdragen van al haar kennis en liefde voor natuur, cultuur en historie verdient een nog grotere plaats in de realisatie van haar beleidsdoelstellingen dan dit tot nu toe krijgt.

Misschien doet bovenstaande tekst tekort aan de ontwikkeling die de stichting IJssellandschap de afgelopen 15 jaar heeft doorgemaakt van een rentmeesterorganisatie gericht op het onderhouden van haar gebied naar een organisatie die de kwaliteit van haar gebieden versterkt en haar gebieden openstelt voor recreatie en scholing en die zoekt en haar eerste stappen (“Leer mij Salland kennen”) zet naar manieren om naar buiten te treden en de betrokkenheid van agrariërs en burgers bij de vele waarden van het landelijk gebied te vergroten. Dat is zeker niet de bedoeling, want we willen met deze tekst juist aangeven dat hier een kans ligt voor de stichting om haar missie meer uit te dragen op een moment dat dat voor het voortbestaan van de aarde misschien wel meer nodig is dan ooit.

Educatie en educatiedoelstellingen

Ondanks dat IJssellandschap betrokken is bij verschillende educatieprojecten en dat alle gesproken medewerkers van IJssellandschap als doelstellingen van educatie noemen dat doelgroepen zich betrokkenheid moeten voelen, zorg moeten gaan dragen en zelfs zich (mede) verantwoordelijk moeten voelen voor de waarden die IJssellandschap uitdraagt komt naar voren dat er intern nog twijfel bestaat over de vraag of de stichting zich wel met educatie moet gaan bezighouden. Naar mate meer duidelijk wordt wat het begrip educatie precies inhoudt komt ook de vraag op of bij de medewerkers die met deze taak belast gaan worden niet eerst een omslag in denkrichting bewerkstelligd moet worden van “voor” de samenleving naar “met, door en voor” deze samenleving en ook of iedere betrokkene daar voldoende toe bereid en in staat is.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Het project Marke- en Gorsselseheide lijkt, zonder dat wij uitgebreid kennis hebben genomen van dit project, een voorbeeld van deze omslag in denkrichting. Ontstaan uit de samenleving, gefaciliteerd in de vorm van het beschikbaar stellen van gebied, organisatorisch en financieel ondersteund door de stichting IJssellandschap, legt de stichting ontwikkeling, uitvoering en beheer weer in handen van de gemeenschap in de vorm van de Stichting Marke- en Gorsselseheide. Ook de naamgeving van deze stichting refereert aan de historische markeorganisatie en geeft aan hoe de stichting onderdeel wil zijn van de gemeenschap. In een dergelijke “open” organisatie ligt het doorgeven van kennis en waarden (educatie) aan haar kinderen voor de hand wat dan ook tot uiting komt in de educatiedoelstellingen die deze stichting heeft vastgesteld.

Educatie vraagt ook dat alle betrokken medewerkers binnen de stichting eenzelfde definitie hanteren, uit de gesprekken blijkt dat betrokkenen wel eenzelfde basisidee hebben van het begrip, maar daarbinnen varieert de definitie van: nadruk van kennisoverdracht tot spelen in de vrije natuur als ultieme vorm van educatie. Aandacht voor begripsvorming is dan ook een tweede randvoorwaarde waar aan voldaan moet worden voordat de stichting zich structureel met educatie gaat bezighouden.

Tot nu toe kwam educatie binnen IJssellandschap neer op “meedoen aan leuke projecten die langs kwamen” en waaraan de stichting een bijdrage leverde door haar gebied, gebouwen of geld beschikbaar te stellen. Wil zij echter educatie tot een van haar kerntaken maken dan zal zij in de eerste plaats de twijfel serieus moeten nemen of de stichting wel structureel met educatie moet bezighouden en een keuze moeten maken of zij bereid en in staat is voldoende middelen vrij te maken voor structurele educatie en als zij hiervoor kiest, er bovendien voor moet zorgen dat alle betrokken medewerkers educatie een dusdanig warm hart toedragen dat zij sterk gemotiveerd zijn om deze taak uit te voeren en in staat zijn in projecten mogelijkheden voor educatie te zien en te benutten. Voor bestaande projecten als bij voorbeeld de “Natuurderij” en het net opgestarte project “Maatschappelijke stages” lijken de kansen, op het eerste gezicht, nog onvoldoende benut te worden.

Uit de gesprekken komt naar voren dat bij de “Natuurderij” educatie neer dreigt te komen op het beschikbaar stellen van een zaaltje voor bijeenkomsten en dat bij het project “Maatschappelijke stages” de opleiding van vrijwilligers die de stagiaires straks moeten gaan begeleiden, in goed vertrouwen, wordt overgelaten aan Landschap Overijssel, zonder dat echt duidelijk is wat de inhoud, en daarmee het educatieve gehalte, van die opleiding zal zijn. Ook bij de Marke- en Gorsselseheide moet eerlijkheidshalve gezegd worden dat educatiedoelstellingen vooral door toedoen van het bestuur van de stichting “M en G” zijn opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst en niet door IJssellandschap zijn geïnitieerd, toch is dit een mooi voorbeeld hoe IJssellandschap vorm kan geven aan educatie in de keuze van samenwerkingspartners.

Educatie kan echter, als onderdeel van een instrumentenmix, uitstekend ingezet worden om de beleidsdoelstelling van IJssellandschap te realiseren: zorg dragen voor kennisoverdracht, houdingverandering en uiteindelijk gedragsverandering bij huidige en toekomstige gebruikers van haar gebied vormen naar onze mening een wezenlijk onderdeel van het “goed beheren” van haar gronden, maar dat

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

vraagt een voortdurende alertheid van haar medewerkers om educatie bij het formuleren van projecten die plaats te geven die het verdient.

Educatie-doelstellingen:

Een educatie-doelstelling heeft betrekking op veranderingen in kennis (bereik, inzicht, begrip) houding (acceptatie) en op veranderingen in gedrag en bevat in ieder geval de drie elementen kwantiteit, kwaliteit en tijd.

Educatie-doelstellingen dienen enerzijds afgestemd te zijn op datgene wat met educatie bereikt dient te worden, en verschillen dus per project, maar zeker ook op de situatie van de doelgroep en met name op voorkennis, houding en vaardigheid. Doelstellingen moeten niet alleen wenselijk zijn, maar ook haalbaar. Het maakt groot verschil of iemand staat te trappelen om ingezet te worden bij het verwijderen van Vogelkers en alleen nog moet leren hoe hij veilig de zaag kan hanteren of dat een mountainbiker zover gekregen moet worden dat hij inziet dat hij zijn favoriete route over een kwetsbaar zandduin toch maar beter kan inruilen voor een aangelegd pad omdat hij deze landschapsvorm wil behouden.

Uit de gesprekken komt een verrassende eensgezindheid naar voren als het gaat om de doelstellingen die met educatie bereikt dienen te worden: doelgroepen dienen betrokkenheid te voelen, zorg te dragen en zelfs zich (mede) verantwoordelijk te voelen voor de waarden die IJssellandschap uitdraagt. Weliswaar nog globale doelstellingen maar zeker een basis voor het formuleren van educatie-doelstellingen op projectniveau. Een sleutelbegrip voor het creëren van betrokkenheid en verantwoordelijkheid is participatie. En in dit geval dus participatie van doelgroepen van educatie. Ook hier, net als bij ons pleidooi om naast de gebieden ook de mens centraal te stellen bij het beleid, een verlangen naar meer samenwerking met boeren en burgers. Doelstellingen, tenslotte dienen, naast wenselijk en haalbaar ook meetbaar te zijn (tijd en kwaliteit) zodat gemeten kan worden of de inzet van educatie ook inderdaad heeft geleid tot het gewenste resultaat.

Doelgroepen

Binnen dit onderzoek is een aantal doelgroepen vastgesteld waarop IJssellandschap haar educatieve activiteiten zo effectief mogelijk kan richten. Uitgangspunten vormen daarbij de huidige gebruikers van de gebieden van de stichting. Binnen deze groepen heeft nog geen doelgroeponderzoek plaatsgevonden, de cellen van onderstaande tabel zijn gevuld op basis van discussie.

Door nadere analyse van deze groepen kunnen deze eventueel opgesplitst worden en de homogeniteit vergroot.

Aan de hand van vijf criteria te weten: omvang van de doelgroep, houding tov de inhoud van educatie, aanwezigheid van communicatiekanalen, mogelijkheid om deze doelgroep als groep te benaderen en het effect dat educatie zal hebben op de beleidsdoelstelling van de stichting, zal gekeken worden welke van de groepen huidige gebruikers het hoogste rendement van educatieve inspanningen oplevert voor de natuur, landschappelijke en cultuurwaarden.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Verkenning gebruikers gebied (bezittingen Stichting IJssellandschap en tussengebieden).

Doelgroepen Criteria	Omvang,	Houding tov inhoud educatie	Compact/ diffuus*)	Bereikbaarheid	Effect	Educatieve activiteit aanwezig
Agrariërs (vrouwen, kinderen)	<1000	Negatief tot neutraal	Compact	Pachters-organisatie	Zeer groot	Enkele agrariërs ontvangen scholen
Wandelaars	>10.000	Neutraal tot Positief	Diffuus	Indirecte kanalen **)	Beperkt	Gemarkeerde routes, gidsen
Fietsers	>10.000	Neutraal tot Positief	Diffuus	Indirecte kanalen	Zeer beperkt	Fietsroutes
Mountainbikers	?? Toename	Negatief	Compact (club) Diffuus	Club Indirect	Overlast	Geen
Burgers woonachtig in de groene ruimte	>1.000	Positief	Diffuus	indirect	Groot	Folders
Hangjongeren	<1.000	Negatief	Diffuus	Ter plekke	Overlast	Geen
Gezinnen met kinderen,	>10.000	Neutraal tot positief	Compact en diffuus	Straatbezoeken en indirecte kanalen	Beperkt	Evt. Stichting IJssellinie.

*) compact= als groep te benaderen; diffuus= individuen

**) indirecte kanalen = kanalen die niet rechtstreeks naar de doelgroep leiden (VVV, Recreatiebeurs etc)

Naast mensen die de eigendommen van de stichting al kennen en gebruiken kan educatie over waarden als natuur, landschap en cultuur zeker effect hebben bij enkele doelgroepen die het gebied slechts zeer beperkt of niet gebruiken. Ook bij deze groepen is, in onderstaand schema, aan de hand van bovenstaande criteria nagegaan of er groepen aan te wijzen zijn waar educatie effectief kan zijn.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Aanvullende doelgroepen (nog) niet gebruikers

Doelgroepen Criteria	Omvang	Houding tov beleidsdoelstelling,	Compact/diffuus*)	Bereikbaarheid	Effect	Educatieve activiteit aanwezig
Nieuwe bewoners	beperkt	positief	diffuus	indirect	beperkt	Leergang Leer mij Salland kennen
Basisschool-leerlingen	Groot	Positief	Compact	Scholen	Beperkt, wellicht toekomst effect	Rob te Wierik ontvangt zo nu en dan schoolklassen op De Haere
Middelbare schoolleerlingen	Groot	Positief	Compact	Scholen	Idem	Maatschappelijke stage
Leerlingen landbouw-scholen	Klein	Positief	Compact	Scholen	toekomstige boeren: groot effect	Stage
Buitenschoolse opvang	Beperkt	Neutraal tot positief	compact	scholen	Zie basisschool	Geen

Onderwijs is de meest voor de hand liggende maar ook zeker de doelgroep die al veel aandacht krijgt. Toch ligt ook hier een mogelijkheid voor de stichting aangezien in de omgeving van Deventer weinig mogelijkheden zijn om te leren “in het veld”. O.a. de zgn. maatschappelijke stage op de middelbare school biedt mogelijkheden voor educatieve activiteiten evenals de naschoolse opvang in vakantieperioden. In het volgende hoofdstuk werken wij de doelgroep basis- en middelbareschoolleerlingen verder uit.

Naast de genoemde doelgroepen waarop de Stichting IJssellandschap zich met educatieve activiteiten kan richten is er nog een groot aantal niet genoemde doelgroepen waarvan een deel in het uiteindelijke plan niet mag ontbreken omdat zij invloed hebben op de kwaliteit van het landelijk gebied. Te denken valt aan: Saxion (bijlage 4) . Indachtig het motto Toegewijd en Toekomstgericht wil de Stichting IJssellandschap een voorloper zijn op het gebied van plattelandsvernieuwing en daarmee een proeftuin voor studenten van de hogeschool.

Stichting IJssellandschap zou mogelijk studenten met belangstelling voor het landelijk gebied kunnen “adopter” . Regelmatig contact, samenwerking en discussie kan voor beide partijen winst opleveren.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Daarnaast zijn de huidige studenten de medewerkers van morgen van gemeenten. Stichting IJssellandschap kan Saxion hogescholen faciliteren bij het ontwikkelen en verzorgen van onderwijs. De stichting kan authentieke opdrachten, deskundigheid, informatie, enthousiasme en praktijkruimte op locatie aanbieden. Andere niet genoemde doelgroepen zijn lokale bestuurders en ambtenaren. Zij immers hebben veel invloed op de ruimtelijke kwaliteit van het gebied waarvoor zij plannen maken. Het is belangrijk dat IJssellandschap deze bestuurders en ambtenaren regelmatig, liefst aan den lijve, laat ervaren wat de stichting doet om de ruimtelijke kwaliteit van haar gebieden te versterken en zo bij hen het belang van landschappelijke waarden in de afweging bij beleidskeuzen versterkt.

Inhoud van educatie

In het begrip “toegewijd” verwoordt Stichting IJssellandschap op een prachtige manier haar missie.

Toegewijd willen zijn aan de aarde, met zorg en respect omgaan met de waarden van het landelijk gebied, verantwoordelijkheid dragend en met aandacht en betrokkenheid voor ieder mens. Die verantwoordelijkheid komt terug in de beleidsdoelstelling :

een goed beheerder willen zijn voor de waarden in het landelijk gebied zoals het behouden en versterken van de diversiteit van natuur, de typisch Sallandse cultuur, van het cultuurlandschap en het bewaren van monumenten, het bevorderen van mogelijkheden voor recreatie en het ondersteunen van haar pachters door het versterken van de landbouw

Globaal staat hier de inhoudelijke kennis van educatieve activiteiten voor alle doelgroepen beschreven. Per project zal hier natuurlijk een keuze uit moeten worden gemaakt, afhankelijk van de aard van het project en een nadere uitwerking aan deze keuze moeten worden gegeven. Ook zal per doelgroep de vorm waarin de inhoud wordt weergegeven gekozen moeten worden en een nadere concretisering van de vorm zoals bij schriftelijk materiaal het abstractieniveau, de stijl, de woordkeus, zinsbouw etc. doelgroep afhankelijk gekozen dienen te worden.

Kennis en inzicht dragen bij aan een verandering van houding (attitude), evenals persoonlijke ervaringen, de manier waarop belangrijke vriendjes of vriendinnetjes naar die inhoud kijken en uiteindelijk ook de manier waarop mensen hun eigen mogelijkheden inschatten. Uiteindelijk wil de stichting dat het eindresultaat van haar educatieve inspanningen, op de lange duur zal moeten zijn dat haar doelgroepen zich verantwoordelijk voelen voor het in stand houden en ontwikkelen van belangrijke natuurlijke waarden in het gebied en participatie is daarbij een sleutelwoord.

Methoden of vormen van educatie

Methoden dienen afgestemd te zijn op de manier waarop een doelgroep gewend is te leren of graag leert. Vrij spelen is voor jonge kinderen een zeer belangrijk vorm van leren. In het vrije spel doen zij immers veel kennis op en leren vaardigheden die zij kunnen gebruiken in hun ontwikkeling. Als we ons echter ten doel stellen specifieke waarden over te dragen, dan zullen we de “speel” omgeving van het kind daar in ieder geval op aan moeten passen.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Ik heb mij bij het schrijven van dit rapport regelmatig afgevraagd of voor de hardwerkende bureaumedewerkers van de stichting de grote hoeveelheid theorie in dit rapport niet moet verhuizen naar een bijlage en dit rapport voornamelijk moet bestaan uit een schematisch plan, geschikt om direct mee aan de slag te gaan en hooguit een A4 adviezen. Het feit dat in de gesprekken enkele malen terugverwezen werd naar definiëring van begrippen tijdens klankbordvergaderingen heeft mij uiteindelijk doen besluiten om voor een tussenvorm te kiezen.

Ook hier geldt net als bij concrete projectdoelstellingen dat doelgroeponderzoek nodig is om methoden te kunnen kiezen die aansluiten bij de gekozen doelgroepen en natuurlijk ook aansluiten bij inhouden van educatie..

Samenwerking met andere organisaties

Stichting IJssellandschap heeft aangegeven zelf geen uitvoerende taak te willen en kunnen hebben in het realiseren van educatieve doelen. Zij kan wel faciliteren in de vorm van gebied, gebouwen, gelegenheid, geld en haar gedrevenheid. Dit laatste betekent echter dat zij voor ontwikkeling, uitvoering en beheer van projecten afhankelijk is van andere organisaties en ervaringen tot nu toe hebben geleerd dat, mits de uitvoerende organisatie zelf educatie van groot belang vindt zoals bij voorbeeld bij de Stichting Marke- en Gorsselseheide, het grote gevaar dreigt dat educatie in een ondergeschoven positie raakt. (Natuurderij, Maatschappelijke stages). IJssellandschap dient daarom bij elk project eigen educatieve doelstellingen te formuleren, deze vast te leggen in een samenwerkingscontract en te controleren op naleving. Bovendien dient zij alleen met die samenwerkingspartners in zee te gaan die dezelfde uitgangspunten hanteren als de stichting voor wat betreft educatie.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Hoofdstuk 4 Uitwerking educatie doelgroep agrariërs en doelgroep leerlingen

Inleiding:

Uit de tabel “Verkenning gebruikers gebied” blijkt dat pachters van de Stichting IJssellandschap en grondgebonden agrariërs in de tussengebieden, de meest effectieve doelgroep voor educatie vormen. Zij immers beheren nog steeds het overgrote deel van het buitengebied en hebben invloed op natuur, landschap, de cultuurhistorie en kennen voor een deel nog de verhalen en de taal van Salland. Pachters is een gevoelige doelgroep voor de stichting. Zij dient als rentmeester de economische belangen van haar pachters en de pachters betalen pacht voor het gebruik van de gronden van de stichting. IJssellandschap bemoeit zich in principe niet met het ondernemerschap van de boeren, maar ziet toch met lede ogen aan hoe door rationalisatie in de landbouw, de kwaliteit van natuur, cultuur en cultuurlandschap afneemt.

Dit dilemma komt tot uiting in de titel van een minisymposium dat in januari 2010 op landgoed Twickel werd georganiseerd onder landgoedeigenaren n.l.: Zoeken naar een balans tussen rendement en idealen bij landgoedbeheer. Dit symposium ging trouwens niet alleen over het dilemma moderne landbouw versus natuurbeheer maar bracht ook het directe conflict naar voren tussen commerciële houtproductie en natuurwaarden.

Regelmatig benaderen medewerkers van de stichting pachters, om in een-op-een-gesprekken te zoeken naar verkleining van deze spagaat. Een prachtige, niet zo bewuste, vorm van educatie, want deze gesprekken hebben tot doel de waardeoriëntatie van de pachters te beïnvloeden. Samen met deze doelgroep zal de oplossing gevonden moeten worden voor het dilemma waarvoor landgoedeigenaren en pachters zich geplaatst zien. De redenering dat agrariërs als grondgebruikers (eigenaars of pachters) maximale vrijheid zouden moeten hebben bij de bewerking van de gronden omdat het agrarische gebruiksrecht nu eenmaal bij hen ligt, geldt niet in een regio waar het landschap hoge collectieve waarden vertegenwoordigt.

De medewerkers van de stichting hebben het gevoel dat zij in deze gesprekken “met lege handen staan”, dat zij een prestatie van de pachters vragen waar zij weinig tegenover kunnen stellen. Individueel nadeel tegenover collectief voordeel. Buiten het gegeven dat boeren ook deel uitmaken van het collectief en dus de kwaliteit van hun eigen landschap verhogen en het bijdraagt aan de zingeving dat zij het zijn die natuurwaarden beschermen en terugbrengen, kan gezocht worden welke instrumenten, naast educatie, nog meer ingezet kunnen worden om het beleid van de stichting te realiseren.

Doelgroep agrariërs

De agrariërs als vragers van educatie.

Agrariërs kunnen een zeer grote bijdrage leveren aan het in stand houden en verrijken van natuur- en cultuurwaarden. Zij zijn van de gronden die de stichting niet direct in eigen beheer heeft, maar aan hen verpacht, samen met de grondgebonden boeren in de tussenliggende gebieden, de belangrijkste beheerders van het landelijk gebied en kunnen dus grote invloed uitoefenen op de kwaliteit ervan. De vraag is alleen of zij hiervoor openstaan, want gemeen hebben alle agrariërs dat het hard werken is om hun hoofd economisch boven water te houden.

De doelgroep is divers en wordt steeds meer divers. De pachters van de Stichting IJssellandschap behoren tot de grondgebonden landbouw. Binnen de categorie van de grondgebonden landbouw kunnen de volgende categorieën worden onderscheiden:

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

- de agrariërs die voor de wereldmarkt produceren,
- de boeren die aan het afbouwen zijn en/ of
- zij die naast de boerderij een gelijkwaardige tweede inkomstenbron hebben (veelal buiten het bedrijf werkende partner) de ideale pachters, boeren met een verbrede doelstelling. Deze laatste groep is bij de stichting regelmatig via sollicitatie in aanmerking gekomen voor de boerderij.

We zouden verwachten dat doelgroepen 2 en 3 eerder openstaan voor verandering dan de eerste groep. Onder de categorie 'agrariërs die voor de wereldmarkt (turbo-boeren) produceren bevindt zich een aanzienlijke groep die ook aan verbreding en verdieping doet (publicatie 'Turboboeren' door de Raad voor het Landelijk Gebied). Kortom, de tweedeling tussen zij die gaan voor de wereldmarkt en de maatschappelijk bewuste boeren, is minder duidelijk te maken dan dat menigeneen zou denken (publicatie Knuffelkoe en Polderpieper van de RLG).

Doelstellingen van educatie

Uitgangspunt voor het beschrijven van educatiedoelstellingen voor agrariërs vormt de beleidsdoelstelling van de stichting. De stichting immers wil:

een goed beheerder zijn voor de waarden in het landelijk gebied zoals het behouden en versterken van de diversiteit van natuur, de typisch Sallandse cultuur, van het cultuurlandschap en het bewaren van monumenten, het bevorderen van mogelijkheden voor recreatie en het ondersteunen van haar pachters door het versterken van de landbouw

Doelstellingen zullen waarschijnlijk (zie inhoud van educatie) geformuleerd worden richting "houding" en richting gedragsverandering. Globaal zou dit kunnen zijn:

in 2020 staat 40% van de pachters van de gronden van de stichting positief tegenover de waarde-ontwikkeling zoals IJssellandschap dit voorstaat.

25 % van de pachters wil op haar eigen gronden, een actieve bijdrage leveren aan deze waarde-ontwikkeling.

(de percentages in deze doelstellingen kunnen pas dan realistisch vastgesteld worden als onder agrariërs nader doelgroeponderzoek is verricht.)

Inhoud

Zonder dat we doelgroeponderzoek gedaan hebben naar de voorkennis en houding van agrariërs schatten we in dat de meeste boeren weten wat (agrarisch) natuurbeheer inhoudt, welke elementen de cultuurhistorische waarden vormen binnen hun bedrijf, waarom deze vorm van landbouw een verrijking van natuur- en landschapswaarden geeft en mogelijk zelfs wat het voor hun bedrijf en hun bedrijfsvoering zal betekenen als zij meer landschap- en natuurvriendelijk gaan boeren. Agrariërs zijn ondernemers en daarmee gericht op een zo hoog mogelijk rendement. Zijn zij die kiezen voor verbreding en verdieping idealisten. Of zijn er nieuwe economische perspectieven.'

Duidelijk mag zijn dat er in toenemende mate belangstelling komt voor milieuverantwoorde en ecologische voeding.

De stichting IJssellandschap is in de positie om faciliteiten te bieden voor de pachters om te gaan verbreden en te verdiepen en educatie kan van deze faciliteiten een onderdeel zijn. Met andere woorden als pachters inzien dat er werkelijke nieuwe economische mogelijkheden zijn, zal een deel van de pachters zich ook openstellen voor educatie.

Kom verder. Saxion.

Ook het feit dat de pachters verbonden zijn door de Stichting IJssellandschap en zich bevinden in het gebied van de Stichting maakt wellicht nieuwe economische activiteiten mogelijk die minder voor de hand liggen voor zelfstandige boeren (moet verder worden onderzocht). Indien deze kansen zich voordoen ligt er voor de Stichting een rol om de voorlichting over de nieuwe kansen te verzorgen.

Als we kijken naar de fasering van gedragsverandering dan is het niet waarschijnlijk dat educatie nieuwe kennis bij agrariërs zal moeten aanbrengen met uitzondering misschien van wat specifieke historische kennis en kansen die zich voordoen voor de pachters als collectief binnen het gebied van de stichting. De voorlichtingsdiensten van landbouworganisaties doen wat dat betreft uitstekend werk en de boeren zijn meestal zeer goed op de hoogte. Als de stichting al wil inzetten op educatie voor de doelgroep agrariërs dan zal de nadruk van educatie waarschijnlijk bij het versterken van de intentie (de wil, de houding) om belangrijke natuur- en landschapswaarden te behouden moeten liggen. Houding komt tot stand door meningvorming, door het al of niet rationeel afwegen van voor- en nadelen en wordt o.a. beïnvloed door de manier waarop “belangrijke anderen” zich opstellen naar het betreffende thema en de mate waarin men zichzelf in staat acht nieuw gedrag te gaan vertonen en volhouden. Belangrijke anderen kunnen huisgenoten (vrouw en kinderen) zijn, maar ook informele leiders uit de agrarische wereld in de eigen omgeving.

Methoden

Het Utrechts Landschap en de gemeente De Bilt werken, bij het benaderen van agrariërs met een soort matrixmodel. Zij hebben een inhoudelijk plan gemaakt waarin zij aangeven welke landschapselementen zij waar in het gebied willen behouden, versterken en/of terugbrengen. Daarnaast hebben zij de agrariërs ingedeeld volgens onderstaand schema. Daar waar cellen uit beide ordeningen op elkaar vallen richten zij in eerste instantie hun aandacht.

Dit matrixmodelletje is ons inziens zeker bruikbaar voor de stichting. Bij IJssellandschap zijn agrariërs bekend die, en het liefst zij die in aanzien staan bij andere boeren, positief staan naar het behouden van natuur, cultuur en landschap. De medewerkers van de stichting hebben ervaring met een een-op-een benadering van de pachters, een tijdrovende maar zeker effectieve vorm die ingezet kan worden bij educatie. Met deze boeren kan gekeken worden naar hoe zij net een stapje verder zouden kunnen gaan in het behouden en versterken van waarden dan zij wettelijk verplicht zijn.

Deze agrariërs vormen de innovators, een kopgroep die elkaar stimuleert en samen met de stichting zoekt naar mogelijkheden om natuur-, cultuur(historie)-, en landschapvriendelijk te boeren. IJssellandschap kan faciliteren in de vorm van Gelegenheid bieden, zowel organisatorisch als logistiek, maar ook in de vorm van Gedrevenheid en deze agrariërs stimuleren bij het zoeken naar creatieve ideeën. Zij kan faciliteren in Geld en ondersteunen met pachtverlaging (Pauline van Essen) bij voorbeeld door het vrij van pacht stellen van die gronden die aan de landbouw onttrokken worden (houtwallen, knotwilgen, bermen, poelen etc.) (Gemeente De Bilt) en indien nodig kan de stichting zorgen voor instructeurs die helpen bij de uitvoering van nieuwe activiteiten (productontwikkeling, marktverkenning etc.)

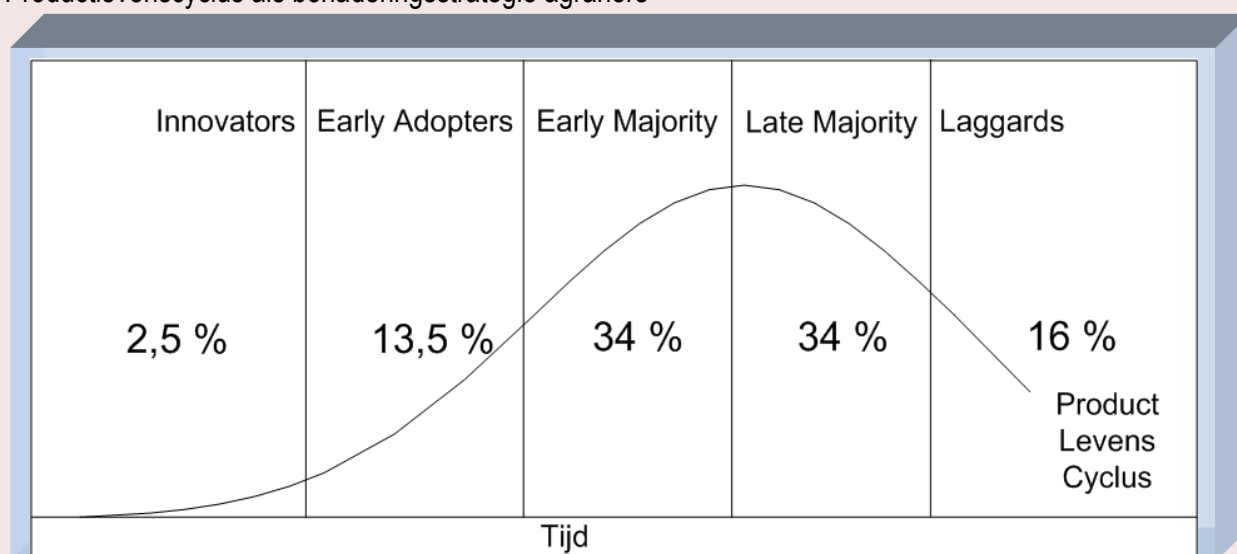
Ook de huisgenoten kunnen een belangrijke rol spelen in de houdingverandering van agrariërs. Kennis over de historische inrichting van boerenerven of over historische beplanting van erven kan stimuleren tot aanpassingen van de eigen situatie en kan bijdrage tot meer gevoel voor cultuur en historie.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Productlevenscyclus als benaderingsstrategie agrariërs

Agrariërs als aanbieders van educatie.

Ervaring bij voorbeeld met de jaarlijks georganiseerde kunstfietsroute in Okkebroek, bloesemfeest IJsselgaarden 2010 etc leert dat boeren het leuk vinden hun erven open te stellen voor publiek. Ook hebben boeren ervaring met het begeleiden van stagiaires uit het landbouwonderwijs. Deze ervaringen kunnen relatief makkelijk uitgebreid worden tot meer structurele educatie tegen een financiële vergoeding. Zij kunnen zeker een rol gaan spelen als gastheer of als aanbieder van educatie bij het begeleiden van leerlingen die een maatschappelijke stage willen vervullen of scholen die hun leerlingen niet alleen digitaal willen laten beleven wat het inhoudt vandaag de dag om een boerenbedrijf te runnen.

Benaderingsstrategie

De matrixmethode van het Utrechts Landschap in combinatie met de zgn. olievlekmethode waarmee de stichting Stimuland (Gerrit Slagman) werkt bij vernieuwingen in de landbouw zijn in de situatie van de stichting zeker aan te bevelen (zie grafiek productlevenscyclus) als benaderingsstrategie. De strategie (Planet, People, Profit, Passion) waar deze laatste organisatie mee werkt voor de stimulering van duurzame landbouw kan als voorbeeld dienen voor de benadering van agrariërs als aanbieders van educatie. Deze boeren zouden bij voorbeeld voor maatschappelijke stages gericht op het onderhouden van kleine landschapselementen leerlingen al werkend kunnen vertellen waarom deze elementen onderhouden worden en dat dat niet vanzelfsprekend is, dat daar keuzen aan ten grondslag liggen die voor bepaalde groepen gunstig en voor anderen minder gunstig uitpakken etc.

De werkzaamheden kunnen omringd worden door gebiedsspecifieke lespakketten (ontwikkeling Ulebelt) over natuur, milieu, agrarische activiteiten c.q. ontwikkeling en cultuurhistorie.

Ook aan mogelijkheden voor bedrijven met een maatschappelijke doelstelling om in het kader van teambuilding in of aan het landschap te werken kan hierbij worden gedacht. Stichting Platteland educatief (Jan Aalders) biedt ter ondersteuning van de agrariërs kan en klare cursussen voor natuuronderwijs aan in het kader van Taskforce Plattelandsverbreding, maar kan ook maatwerk leveren. Zij ondersteunen agrariërs met cursussen gastheer/-vrouwschap en PR en zijn zelfs bezig boeren te certificeren zodat onderwijs zich helemaal van de schoolbanken naar het buitengebied kan verplaatsen.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

In de omgeving van Deventer zijn weinig tot geen gelegenheden om op locatie educatieve ervaringen op te doen (Maike Nelissen) en als vorm van plattelandsontwikkeling dus zeker een mogelijkheid voor de Stichting. Concluderend kunnen we zeggen dat als de stichting in gaat zetten op een educatief programma en daar ook budget voor gaat reserveren, agrariërs zowel als leraar en als leerling, vooral door hun effect op de natuurlijke waarden een zeer interessante doelgroep voor educatie zijn. Door de kwetsbare verhouding echter tussen IJssellandschap en de pachters adviseren wij in eerste instantie in te zetten op die agrariërs waar de stichting al mee in gesprek is en waarvan zij weet dat de bereidheid bestaat om in te stappen in educatieve activiteiten en via deze eerste groep geleidelijk deze doelgroep uit te breiden.

Basis- en middelbare schoolleerlingen

Naast agrariërs vormen ook basisschoolleerlingen (groepen 1 en 2, 3,4,5 en 6 en 7 en 8) en middelbare schoolleerlingen interessante doelgroepen. De groepen zijn relatief groot, compact dwz als groep te benaderen, gericht op leren, de kanalen zijn helder en het toekomstig effect op behoud en ontwikkeling van waarden kan groot zijn. Deventer en haar omringende dorpen kent volgens Maike Nelissen van de Ulebelt, geen mogelijkheden om “in het veld” te leren terwijl juist de jongere leerlingen snel en makkelijk leren van ervaringen en de concrete leersituatie. In de scholen en na schooltijd neemt het digitale beeld een steeds belangrijker plaats in in het lesprogramma en de vrije tijdbesteding van jonge mensen. Buiten leren en buiten spelen neemt in betekenis af hetgeen ook te merken is aan de lichamelijke ontwikkeling van kinderen.

Inhoud van educatie

Leerkrachten kunnen via het aanbod op het web kiezen uit lespakketten over vrijwel elk onderwerp., voedsel, natuur, water (het ministerie van V&W heeft een eigen startpagina voor het onderwijs), techniek, de dijken, stedelijke ontwikkeling etc. Veel organisaties zoeken voor hun producten of specifieke kennis een ingang in het onderwijs.

Toch zijn we van mening dat het basis- en middelbaar onderwijs een interessante doelgroep is voor de stichting. Twee zaken spelen daarbij een belangrijke rol: uit literatuur over omgevingsgericht onderwijs blijkt dat kinderen abstracte begrippen makkelijker leren als ze deze aangeboden krijgen, toegepast in hun directe omgeving. Ontwikkelingen in de zgn. contextrijke wiskunde haken hier ook bij aan. Samen met de opmerking van Maike Nelissen pleit dit voor het scheppen van onderwijsmogelijkheden in het veld.

Afhankelijk van het gebied dat voor educatie in aanmerking gaat komen kunnen algemene educatieve inhoud en over de waarden die de stichting wil uitdragen “vertaald” worden naar de lokale situatie of op een hoger schaalniveau naar de situatie in Salland waarbij actuele thema's als klimaatverandering, toename van neerslag en waterberging zeker aan de orde dienen te komen.

Methoden van educatie

Behoeft aan “leren in het veld” sluit naadloos aan bij de ideeën van de stichting om een speelbos en speelruimte te willen ontwikkelen. Op dit moment gaan gedachten uit naar robuuste speelplekken waar kinderen hun eigen vaardigheden kunnen toetsen en ontwikkelen (Last child in the woods), samenwerken kunnen leren en hun leiderschapskwaliteiten kunnen ontdekken, waar ze hun grenzen kunnen ervaren en angsten overwinnen.

Het is een kwestie van creativiteit om, zowel bij het speelbos als ook bij de speelruimte, de omgeving waarin kinderen naar hartenlust kunnen spelen en ontdekken zo in te richten dat ook de educatiedoelstellingen die in deze notitie staan verwoord: n.l. bevorderen van betrokkenheid, zorg dragen en verantwoordelijk zijn voor natuur, cultuur, cultuurhistorie en landschap, gerealiseerd worden zonder dat dit ten koste gaat van het vrije spel. Het zouden o.i. plekken moeten worden waar zowel voor basisschoolleerlingen als voor middelbare school leerlingen iets te beleven moet zijn in de vorm van spelend leren.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Samenwerking

Betrokkenheid bevorderen en verantwoordelijk zijn, zijn begrippen die horen bij interactief beleid. Beleid dat samen met degenen waarvoor het bestemd is, wordt ontwikkeld.

Ontwikkeling, uitwerking, realisatie van plannen en uiteindelijk ook het beheer van de gebieden samen met buurten en niet te vergeten de kinderen die gebruik gaan maken van de “buitenplekken” maakt hen betrokken en verantwoordelijk en levert zeker ook ideeën voor verdere ontwikkeling.

De gemeente Deventer komt binnen enkele weken met een beleidsnota “Speelplekken” (John Mulder) en heeft zeker belangstelling om de ideeën voor speelbos en speelruimte samen met de stichting verder uit te werken. De Ulebelt heeft ervaring met het inrichten van speel/leerplekken en het ondersteunen met lesmateriaal.

We kunnen ons echter voorstellen dat de afdelingen educatie van de Ministeries van O&W en V&W belangstelling hebben voor de ontwikkeling van een “speel”ruimte als daar actuele thema's als zeespiegelstijging, retentiebekkens, nevengeulen, natuurontwikkeling, geschiedenis van de ruimten enz gekoppeld worden aan de leef-, leer- en speelwereld van kinderen (betrokken, zorg, verantwoordelijk). Het ruimteproject heeft ons inziens een grote potentie, die verder reikt dan Deventer, Salland of Overijssel en juist daarom, om grip op de ontwikkeling van dit project te houden lijkt het ons van groot belang dat de stichting haar eigen educatieve doelen formuleert en bewaakt. Plattelandswerkplaats Salland Plus wil haar graag bij nader onderzoek naar zowel educatieve uitgangspunten, naar samenwerkingspartners en naar medefinanciers van dienst zijn.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Bijlage 1:

Educatie – opdracht

Opdrachtgever: Stichting IJssellandschap, J.T. Starkenburg

Opdrachtnemer: Saxion / plattelandswerkplaats

12 oktober 2009

Een toegewijde leeromgeving.

Stichting IJssellandschap beheert landerijen, hoeves, landgoederen, natuurterreinen, bossen en monumentale gebouwen in de omgeving van Deventer. Zij stelt zich tot taak om goed beheerder te zijn voor de diversiteit aan waarden (natuur, cultuur, landschap, landbouw, recreatie, monumenten) in het landelijk gebied en om waarden verder te ontwikkelen door bijvoorbeeld nieuwe functies en waarden te initiëren voor haar erven en gronden. Daarnaast behartigt IJssellandschap ook de belangen van een divers en rijk natuurrijk en vitaal cultuurlandschap.

IJssellandschap beseft dat ze vanuit haar historisch verleden in en met de stad en land een bijzondere band heeft. Eertijds was het de zgn. kostkoper in de Middeleeuwen die een dak boven het hoofd en verzorging kreeg in de gasthuizen in Deventer tegen de betaling in natura door grond na te laten. Nu is de rechtsopvolger van die gasthuizen de stichting die ook rondom de stad en dorp een gastvrij verblijf biedt aan stedeling en dorpeling. Geboren uit stad en land voelen we een sterke motivatie om de bewoner en de gebruiker van stad en land van elkaars bestaan te “doordringen” en in het bijzonder voelen we de wens om “ons” landelijk gebied ook open te stellen voor lering, avontuur, inspiratie en verwondering. Ons motto is “Toegewijd Landschap”, waarmee we uitdrukken dat toegewijde mensen blijvende zorg hebben voor de omgeving en het landschap. Omgekeerd levert dat een landschap waarin het goed wonen en verblijven is.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

We zien de noodzaak tot contact en educatie vooral in het feit dat de natuurlijke omgeving de thuisbasis is van bewoners van deze streek die historische wortels en verhalen meegeeft, die direct zorg draagt voor schoon water en lucht en in het bijzonder een aantrekkelijke en inspirerende omgeving oplevert. Het is ook het natuurlijke substraat voor de tuinder en de boer, het decor voor de recreant en de woonplaats voor ons allen. Natuurlijk is het ook de woon- en verblijfplaats voor vele andere soorten. Die natuurlijke omgeving is er niet zo maar en die blijft er niet zo maar. Daar is verantwoordelijkheid voor nodig en zorg. Toegewijd is ook vooral medeverantwoordelijkheid.

Als beheerder zijn we ons er terdege van bewust dat er voor stedeling en dorpeling in de loop van de tijd veel informele ruimte verloren is gegaan. Het informele en spontane contact tussen kind en omringende natuur bijvoorbeeld, al is het maar een rommelhoekje in de stad is vaak verdwenen. Tegelijkertijd is ook op het land de rationalisatie verder gegaan en is ook daar veel “informele” ruimte weggesaneerd. Onze voeding uit de supermarkt is maar moeilijk terug te herleiden op de tarwe, de aardappel of de koe in het veld. Contact en ontmoeting met natuur, landschap en landbouw is niet vanzelfsprekend (meer). Tegelijkertijd is de tijdsbesteding van bijvoorbeeld jongeren sterk veranderd door de informatie en telecommunicatietechniek. Naast deze verschuivingen zijn er nog tal van trends te benoemen die inwerken op de verhouding tussen bewoner en omgeving zoals vergrijzing, allochtonen, tijdbestedingspatronen enz.

Ijssellandschap stelt zich in deze educatie-opdracht “open” op. Er is een duidelijke notie van wensbaarheid en noodzaak, er is niet direct een gekozen richting of ander set van precies geformuleerde doelen. Wel beseft Ijssellandschap dat educatie niet hetzelfde is als voorlichting of communicatie. Bij educatie heb je een leerweg, een leermethode en een leraar. Maar bovenal heb je een leerling die hopelijk open staat voor lering, dan wel voorzichtig en aanhoudend “open” gemaakt kan worden voor leren. De wens leeft wel om vanuit de werkelijke positie van Ijssellandschap te denken: wij zijn geen scholingsinstituut maar bezitten en beheren de omgeving. We kunnen een leeromgeving aanbieden! We zien ook graag een samenwerking ontstaan met scholen, vrijwilligersorganisaties en andere organisaties of personen. Tenslotte

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

zijn we ook een praktische organisatie die denken en doen combineert. We zouden graag aan het eind van de opdracht ook een werkelijke (bescheiden?) start gemaakt hebben met de educatie.

De opdracht aan Saxion / plattelandswerkplaats is vervolgens als volgt te formuleren:

Verken en ontwikkel in beginsel een educatieprogramma voor IJssellandschap passend bij haar filosofie, doelen en werkzaamheden waarbij de volgende aspecten aan bod komen:

Achtergrond / filosofie

1. Leerbehoefte 1: Wie of welke doelgroepen hebben welke leerbehoefte, oftewel wat is de leervraag?
2. Leerbehoefte 2: Vanuit welke maatschappelijke wens of noodzaak is er een noodzaak tot het ontwikkelen van een educatief programma voor maatschappelijke doelgroepen.
3. Rol IJssellandschap: welke rol zou IJssellandschap kunnen of moeten spelen in een educatief programma

Uitwerking / concreet

4. Wie is de leerling, wie de leraar en wat is het leerdoel van de leerstof in het uitgewerkt educatief programma.
5. Hoe is een programma op te zetten dat wervend is en de leerling in contact brengt met de kernwaarden van de stichting.
6. Hoe is het programma eenvoudig te beginnen en op den duur uit te breiden.
7. Wie zijn partners in een educatief programma.
8. Welke financiële, organisatorische en overige materiële middelen zijn nodig om een goede start met het uitgewerkte programma te maken?

Proces / start

Kom verder. Saxion.

9. Welke stap of stappen kunnen we zetten en met wie voeren we dit uit?

Planning / begeleiding.

We zouden deze educatieopdracht graag uitgevoerd zien in het najaar / winter 2009 / 2010. We stellen ons voor om uiterlijk zomer 2010 werkelijk een start te maken.

Als begeleidingsgroep zullen de volgende personen namens IJssellandschap participeren:

Mevr. P. van Essen: secretaris bestuur IJssellandschap

Dhr. J.T. Starkenburg, directeur

Dhr. G. Visser, landschapsbeheerder

J.T. Starkenburg, 11 okt. 2009

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Bijlage 2:
Voorbeeld Doelgroeponderzoek agrariërs

Stichting IJssellandschap
ism Plattelandswerkplaats Salland Plus

Enquete educatie Agrariërs:

.....
Wij vragen u in deze enquête door te strepen wat NIET van toepassing is. Mocht u bij sommige vragen onvoldoende ruimte hebben voor uw antwoord, schrijf uw antwoord dan onderaan dit formulier en vermeld svp duidelijk het nummer van de vraag bij uw antwoord.

Persoonlijke vragen:

1. Wat is uw leeftijd jaar
2. Bent u een man/vrouw
3. Heeft U een opvolger voor het bedrijf? Ja / Nee

Bedrijf:

4. Wat voor soort bedrijf heeft u?
Akkerbouw/ veeteelt/ gemengd bedrijf/ anders nl.....

5. Wat is de omvang van uw bedrijf:
Hoeve ja / Nee; .....ha,.....stuks melkvee.....stuks jongvee
Anders nl.....

6. Verricht u nevenactiviteiten ten behoeve van het hoofdbedrijf Ja / nee
7. Verricht u nevenactiviteiten onafhankelijk van het hoofdbedrijf Ja / nee
8. Welke relatie heeft u met de Stichting IJssellandschap
Geen/ pachter hoeve, land/ pachter land/ anders nl.....

Gebied:

9. In welk soort gebied ligt uw bedrijf:
Open weide gebied	ja / nee
Open akkerlandschap	ja / nee
Parklandschap (weiden omgeven door groengordels)	ja / nee
Akkers binnen bosgebieden	ja / nee
10. Zijn er kleine landschapselementen in uw omgeving ja / nee
11. Zijn er historische bouwwerken of andere historische elementen in uw omgeving (straal 10 km) ja / nee

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

12. Zijn er recreatieve voorzieningen in uw omgeving (straal 10 km) ja / nee

12a. Zo ja, welke.....
.....

13. Verricht u op uw bedrijf activiteiten die vallen onder agrarisch natuurbeheer ja / nee

13a. Zo ja, welke activiteiten zijn dat? .....
.....

Vergoedingen (subsidie)

14. Krijgt u vergoeding(en) in het kader van Groeneblauwe diensten ja / nee

14a. Zo ja, voor welke dienst(en)

14b. Zo nee, waarom niet?

15. Krijgt u subsidie in het kader van PS(A)N ja / nee

15a. Zo ja, voor welke activiteiten?

Educatie

16. Ziet u voor uzelf mogelijkheden om anderen te leren hoe uw bedrijf functioneert
doe ik al/ lijkt me leuk/ misschien later eens/ nee, wil ik niet

17. Ziet u voor uzelf mogelijkheden om mensen te begeleiden bij werkzaamheden in het landelijk gebied (nesten opsporen en beschermen, hoogstam snoeien, groensingels en houtwallen onderhouden, paddenpoelen onderhouden, les geven in selectief maaien, etc).
doe ik al/ lijkt me leuk/ misschien later eens/ nee, wil ik niet

18. Ziet u voor uzelf mogelijkheden om kinderen en/of volwassenen te leren hoe zij met de natuur om dienen te gaan zodat deze geen schade oploopt.
doe ik al/ lijkt me leuk/ misschien later eens/ nee, wil ik niet

19. Vindt u dat agrariërs zich vrijwillig dienen in te zetten voor educatie van kinderen en volwassenen ja / nee

20. Vindt u dat agrariërs een reële beloning dienen te ontvangen voor educatieve begeleiding van kinderen en volwassenen ja / nee

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

21.Middelbare scholieren moeten zich verplicht inzetten, ongeveer 200 uur gedurende vier jaar, voor de samenleving, de zgn maatschappelijke stage. Denkt u dat deze leerlingen, onder begeleiding, zinvol zijn in te zetten?
ja / nee

21a.Zo ja, **aan welke activiteiten denkt u dan?**

.....

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

22. Als u zou overwegen om mensen educatief te gaan begeleiden naar welke twee groepen uit onderstaande lijst gaat dan uw voorkeur uit? **Omcirkel svp uw antwoorden**

1. Basisschoolleerlingen
2. Middelbare scholieren (maatschappelijke stage)
3. Agrarisch onderwijs (middelbaar en hoger)
4. Buitenschoolse opvang
5. Recreanten (vaste activiteit van uw bedrijf)
  - 5a. nieuwe bewoners van het gebied
  - 5b. gezinnen met kinderen
  - 5c. ouderen
6. Recreanten (af en toe een activiteit)
  - 5a. nieuwe bewoners van het gebied
  - 5b. gezinnen met kinderen
  - 5c. ouderen
7. Bedrijfsleven

23. Kunt u aangeven wat u tegenhoudt om educatieve begeleiding te gaan geven?

.....

24. Wat moet er gebeuren of veranderen voor u, zodat u wel mensen educatief wilt gaan begeleiden?

.....

25. Als u gratis cursussen kunt gaan volgen om u te ondersteunen bij educatieve activiteiten gaat u die dan volgen?

ja / nee

26. Aan wat voor soort cursussen denkt u behoefte te hebben?

.....

27. Als u uit de volgende cursussen er twee zou kunnen kiezen, waar gaat uw voorkeur dan naar uit: **(omcirkel svp uw antwoorden)**

1. Gastheerschap/ gastvrouwschap op de boerderij
2. Historische inrichting van een boerenerf
3. Hoe leer je kinderen kleine landschapelementen onderhouden
4. Hoe breng je volwassenen eerbied voor de natuur bij
5. Kwaliteitsborging educatie op de boerderij
5. Natuurlijker boeren
6. Biologisch Boeren (zonder kunstmatige bestrijdingsmiddelen en kunstmest)
7. Agrarisch natuurbeheer
8. Grootschalige landbouw in een kleinschalig gebied
9. Natuurlijke gewasbescherming

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

28. Als u zelf educatie zou willen ontvangen over welk inhoudelijk terrein zou dat dan zijn?

(omcirkel **svp** uw antwoorden)

a. wil ik niet

b. wil ik wel en wel over:

1. Ontstaan en inrichting van het landschap in Salland

2. Historische gebouwen en elementen van gebouwen in Salland

3. De parken rond historische gebouwen in Salland

4. Onderhoud van kleine landschapselementen

5. anders nl.....

29. Als u zelf educatie zou willen ontvangen, welke vorm heeft dan uw voorkeur

(omcirkel **svp** uw antwoorden)

a. wil ik niet

b. wil ik wel en wel over:

1. Zelfstudie

1a. via de computer

1b. via schriftelijk materiaal

2. Cursus(sen)

3. In de praktijk

4. Anders nl.....

Uw mening over educatieve activiteiten

30. Stichting IJssellandschap hoort zich zeker bezig te houden met educatieve activiteiten.

Eens/ oneens

31. Het landschap wordt beheerd door de boeren voor een optimale bedrijfsvoering en dat moet zo blijven

Eens/ oneens

32. Stichting IJssellandschap heeft een maatschappelijke taak en daar valt educatie zeker onder

Eens/ oneens

33. Als recreanten het buitengebied gebruiken mogen zij ook meepraten over hoe dat buitengebied er uit moet zien

Eens/ oneens

34. Naast zijn dagelijkse werkzaamheden zou elke inwoner van Nederland vrijwillig een bijdrage dienen te leveren aan het goed functioneren van die samenleving

Eens/ oneens

35. Mensen die in de stad of in dorpen wonen hebben niets te vertellen over de inrichting van het platteland

Eens/ oneens

36. Kinderen moeten zo opgevoed worden dat zij respect hebben voor de natuur

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Eens/ oneens

37. Historische gebouwen, landerijen, landschappen dienen zo goed mogelijk bewaard te blijven voor het nageslacht

Eens/ oneens

38. Als de agrarische bedrijfsvoering dat vraagt mogen houtwallen, groensingels, historische gebouwtjes of historische elementen aan gebouwen verwijderd worden

Eens/ oneens

39. Natuurlijk weidebeheer gaat ten koste van het *welzijn* van boeren

Eens/ oneens

40. Natuurlijk weidebeheer gaat ten koste van de *welvaart* van boeren

Eens/ oneens

41. Boeren zouden een belangrijke rol kunnen spelen in de educatie van kinderen en volwassenen als het gaat om de landbouw, natuurbeheer en de natuur in het algemeen.

Eens/ oneens

42. Als mij gevraagd wordt om kinderen en volwassenen van alles te leren over het boerenleven dan wil ik dat heel graag gaan doen

Eens/ oneens

43. Als de Stichting IJssellandschap met u in contact wil komen over educatieve activiteiten hoe kan zij u dan het beste benaderen

1. ik wil geen contact over dit onderwerp

2-persoonlijk nl. via:.....

3-via de pachtersvereniging

4-via een andere organisatie nl.....

5-anders nl.....

Ruimte voor vragen en opmerkingen

Wilt u zo vriendelijk zijn de ingevulde enquête binnen twee weken terug te sturen, in de bijgesloten enveloppe (geen postzegel nodig).

Hartelijk dank voor uw moeite.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Bijlage 3

Overige doelgroepen van educatie: Gebruikers van het gebied:

Wandelaars:

Voor de wandelaars zijn net nieuwe bewegwijzerde wandelpaden in gebruik genomen met nieuwe wandelgidsen.

Mogelijkheid nog is een vertaling te maken naar het gebied van de Stichting, van een methode van de "Vrienden van de Oldematen" genaamd Leesbaar Landschap, kijken door vier brillen. Waarin het landschap beschreven wordt in vier jaargetijden vanuit de grondsoorten, de ecologie, de sociaal economische invalshoek en de historie. In nogal wat beschrijvingen van het landschap in gidsen wordt m.n de geomorfologie en de historisch geografische invalshoek onderbelicht. Dit zou een aanvulling kunnen zijn op bestaand materiaal.

Recreanten/ burgers= bewoners van Salland:

Zowel inwoners uit de stad en de dorpskernen als de inwoners van de groene omgeving in Salland maken als recreant gebruik van het Sallandse landschap. Wandelen, fietsen, hardlopen, nordic walking en mountainbiken zijn vormen waarin deze recreatie plaatsvindt. Ook toeristen (van buiten Salland) zijn actief in het gebied. In het schema zijn de wandelaars, fietsers en mountainbikers afzonderlijk benoemd.

Recreatie in de vorm van wandelen (geldt ook voor andere vormen van recreatie) biedt de mogelijkheid voor het Sallandse landschap om zich te tonen en te laten beleven. Hoe meer kennis mensen hebben van het gebied waarin zij recreëren hoe meer betrokken zij zich bij dat gebied voelen. Weten is zien en zien is beleven en daarmee een opmaat naar een motivatie om actief betrokken te raken bij behoud en ontwikkeling van het gebied

Recreanten als aanbieders van educatie.

Als de groep wandelaars staat voor de bevolking van Salland, dan kan hier worden vermeld dat veel Sallanders actief zijn te betrekken bij het landschap. De Stichting IJssellinie toont aan dat rondom specifieke thema's mensen enthousiast zijn te krijgen. Deze mensen willen graag 'een' verhaal over Salland en het Sallandse landschap vertellen en een bijdrage leveren aan het levend houden van hun cultuur..

Mountainbikers:

Zij bezoeken het gebied voor de beoefening van hun sport. Om overlast en schade te verminderen zijn speciale routes aangegeven. Afspraken met de mountainbikeclub maar ook educatie kan hier helpen om de verantwoordelijkheid van de mountainbikers voor de gebiedswaarden te versterken. De georganiseerde mountainbikers staan positief tegenover het verminderen van overlast. De individuele sporter zal zich beperkt voelen in zijn sportbeoefening en neutraal tot negatief staan tegenover

Hangjongeren

Kleine groep jongeren die voor geluids- en afval overlast in het gebied zorgen. De groep is klein en de houding is negatief waar het gaat om medeverantwoordelijkheid voor de waarden van het gebied waarin zij opereren. Waarschijnlijk is hier alleen het instrument educatie niet voldoende om bij deze groep tot gedragsverandering te komen en de overlast te verminderen.

Gezinnen met kinderen, (kinderfeestjes)

Gezinnen met kleine kinderen (tot 10 jaar) zijn een belangrijke doelgroep. De doelgroep is groot in omvang en staat open voor educatie. Regelmatig worden in de bossen van de Stichting IJssellandschap kinderfeestjes georganiseerd.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Bijlage 4:

Plattelandswerkplaats als educatieproject van de Stichting IJssellandschap

De Nederlandse landbouw staat in de na-oorlogse periode bekend om het sterke netwerk tussen bedrijfsleven, overheid, onderwijs, voorlichting en onderzoek. De driehoek onderzoek, voorlichting en onderwijs (OVO) staat centraal in dit netwerk. De positie van de Nederlandse landbouw is veranderd. Het groene front was op tal van plekken doorgeschoten en naast een verdere rationalisering, schaalvergroting, mechanisering en automatisering is er aandacht ontstaan voor landschappelijke kwaliteit en voor verbreding en verdieping van activiteiten gekoppeld aan het landbouwbedrijf. Minister van Aartsen gooit begin jaren 90 het roer om. Er wordt voor gekozen om de Dienst Landbouw Voorlichting voor een belangrijk deel te verzelfstandigen en ook op andere plekken wordt er voor gekozen meer afstand te creëren tussen de overheid en de sector (mede onder druk van de EU).

Alle ontwikkelingen te samen hebben ook de positie van het landbouwonderwijs veranderd. De relaties met het werkveld zijn niet meer zo vanzelf sprekend als voorheen het geval is geweest. Daarbij komt dat de instroom afneemt. In tegenstelling tot de duidelijke kennisbehoefte waar voorheen (voor 1980) sprake van was, zijn de vragen vanuit de praktijk nu minder eenduidig. Duurzaamheid, kwaliteitsbeleving, extensivering, verbreding, verdieping en ruimtelijke ordening zijn allen onderwerpen die veel meer de aandacht hebben gekregen. Voor al deze onderwerpen geldt dat de medewerkers vanuit het traditionele landbouwonderwijs er in wisselende mate beleving bij hebben. Daarnaast is er ook sprake van een sterke afname van het aantal leerlingen binnen het traditionele landbouwonderwijs. De vraag naar jongeren met een adequate groene of groengerelateerde opleiding blijft naar verwachting wel op een behoorlijk peil. Kortom, er dreigt een tekort aan goed opgeleide mensen die werk kunnen maken van de groene omgeving.

Vanuit het landbouwonderwijs is de afgelopen tien jaar nagedacht over nieuwe verbindingen tussen onderwijs, onderzoek en de ondernemers. Willem Foorthuis

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

heeft het fenomeen plattelandswerkplaats op de kaart gezet. In de Veenkoloniën wordt daar nu al enige tijd mee geëxperimenteerd (Anneveenskanaal). Willem Foorthuis heeft er voor gezorgd dat het Ministerie van LNV en gedeputeerden van de verschillende provincies zijn initiatief zijn gaan omarmen. Dat heeft er toe geleid dat ondertussen twaalf of dertien plattelandswerkplaatsen zijn opgericht vanuit de groene sector. Van deze twaalf of dertien zijn er nu een zestal goed op gang. Hoewel een plattelandswerkplaats een fysieke plek kan betreffen, moet bij het begrip plattelandswerkplaats vooral worden gedacht een organisatievorm van onderwijsprojecten die vanuit en in samenwerking met de praktijk zijn geformuleerd en die ook worden uitgevoerd ten behoeve van de praktijk.

Het gehele groene onderwijs is bij de plattelandswerkplaatsen betrokken (van VMBO tot universiteit) en een enkele keer zijn er ook relaties gelegd met het grijze onderwijs (er moet dan vooral gedacht worden aan HBO-onderwijs). Echter, in z'n algemeenheid kan gesteld worden dat er weinig wisselwerking plaatsvindt tussen de grijze en de groene onderwijsinstellingen. Grijze opleidingen zijn veelal niet betrokken bij de initiatieven om een plattelandswerkplaats op te richten. Een woordvoerder van het ministerie van LNV geeft aan dat verder zou verkend moeten worden hoe de samenwerking te verbeteren.

In Salland is in 2007 een plattelandswerkplaats vanuit de grijze onderwijsinstelling Saxion opgestart. Het gaat hier om de Plattelandswerkplaats Salland plus (PWS). De PWS is een samenwerkingsverband tussen Saxion Hogeschool, drie Sallandse gemeenten, Stichting Ijssellandschap en het Waterschap Groot Salland. Vanuit Saxion worden vanuit verschillende academies plattelandsprojecten uitgevoerd. De coördinatie van de PWS vindt plaats vanuit het Kenniscentrum Leefomgeving, een onderdeel van de Academie ROB (Ruimtelijke Ontwikkeling en Bouw). Saxion is ook bezig mee te gaan doen in de Plattelandswerkplaats De Groene Kennispoort in Twente. Deze beginnende samenwerking leidt er toe dat Saxion, inclusief de PWS, kennis kan maken met de samenwerkingsverbanden die plaatsvinden binnen het groene onderwijs.

Een volgende stap van de Plattelandswerkplaats Salland kan zijn de aansluiting te zoeken bij het groene onderwijs. De stichting Ijssellandschap heeft de

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

mogelijkheid een dergelijke samenwerking te faciliteren. De aanwezige kennis, de landerijen, lopende en afgesloten projecten en de huidige en toekomstige vraagstukken van de Stichting bieden grote mogelijkheden. Wellicht, zou de Stichting een praktijkruimte beschikbaar kunnen stellen voor de Plattelandswerkplaats.

Er is op dit moment geen plattelandswerkplaats vanuit het groene onderwijs in Salland. De grijze plattelandswerkplaats biedt de potentie om in Salland een groen-grijze plattelandswerkplaats op te starten¹. Uit een gesprek met de verantwoordelijke ambtenaar van LNV, Hans van der Kooi, en uit gesprekken met Willem Foorthuis blijkt dat er belangstelling is vanuit het groene onderwijs om te verkennen wat de mogelijkheden zijn. Verondersteld mag worden dat het Ministerie van LNV ook geld ter beschikking wil stellen. De groen-grijze plattelandswerkplaats zal worden getrokken door Saxion en een vertegenwoordiger van de groene onderwijsinstellingen (en wellicht een vertegenwoordiger van andere grijze onderwijsinstellingen).

Concluderend: Het groene en groen-grijze onderwijs staan voor een grote uitdaging. De Stichting Ijssellandschap kan daar een rol vervullen.

---

¹ Verder zou nog mee kunnen spelen het beëindigen van de in Salland gelegen proefboerderij Averheino. Twee jaar geleden is vanuit LNV en het groene onderwijs het initiatief Rural valley gestart. Rural valley beoogde ook een soort plattelandswerkplaats te zijn, daarbij was nadrukkelijk een plek bedacht voor Averheino. Dit initiatief stagneert. Wellicht als gevolg van het feit dat het is ingehaald door het brede initiatief van Willem Foorthuis.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Bijlage 5:

Lijst van personen die informatie verstrekten voor dit onderzoek.

Gerben Visser, beheerder groen, Stichting IJssellandschap

Gerrit Slagman, Stichting Stimuland, Ommen

Jaap Starkenburg, directeur, Stichting IJssellandschap

Jan Albers, Stichting Educatief Platteland, Bunschoten

John Mulder, Gemeente Deventer Speelplekkenbeleid

Karin de Kloe, Landschap Overijssel, Nijverdal

Maike Nelissen, De Ulebelt, Deventer

Pauline van Essen, bestuurslid, Stichting IJssellandschap

Wim Ode, School Frieswijk, Deventer

Literatuur:

Aarts, N., C. van Woerkom, . Strategische Communicatie, principes en toepassingen. 2008, v. Gorcum

Hartnett, Anthony, en Michael Naish, Theory and the practice of education. Academic disciplines educational policy and the education of teachers. Liverpool. Z.j..

Stichting IJssellandschap, Toegewijd landschap, 2005

De Landeigenaar, 56^e jaargang, april 2010, nummer 2

Vankan, L., Omgevingsgericht Onderwijs, KU Nijmegen 2002

www.Nederland leeft met water. Startpagina educatie Website Ministerie Verkeer en Waterstaat .
[www. IJssellandschap.nl](http://www.IJssellandschap.nl)

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

Saxion
Kenniscentrum Leefomgeving
M.H. Tromplaan 28
7513 AB Enschede
Brinkgreverweg 69
7413 AB Deventer
saxion.nl/leefomgeving

Copyright© 2010 by Saxion University of Applied Sciences.

All rights reserved. No part of this article may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the authors.

Kom verder. Saxion.

saxion.nl/leefomgeving

